

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И

ФИНАНСИ

Катедра „Финанси“

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен “Доктор”

БАНКИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

Докторант:

Иван Христов

Научен ръководител:

Доц. д-р Даниела Бобева

София, 2018 г.

ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ ПО ЗАСТРАХОВАНЕ И ФИНАНСИ

Катедра „Финанси“

Иван Кирилов Христов

БАНКИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане
на образователна и научна степен “Доктор”
по научна специалност “Финанси”,

Научен ръководител:
Доц. д-р Даниела Бобева

Научно жури:

Рецензенти:

1.
2.
3.

Резерви:

1.
2.

София, 2018 г.

Дисертационният труд се състои от въведение, изложение в три глави и заключение с общ обем от 205 страници основен текст. В основния текст таблиците са 11, а фигурите 37. Използваната литература наброява 289 източника, а в допълнение са обособени 2 приложения.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка към Катедра "Финанси" на Висше училище по застраховане и финанси - София

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 14.09.2018 г. от .. ч. в на Висше училище по застраховане и финанси – София, на заседание на Научното жури, назначено със заповед на Ректора

Материалите по защитата са на разположение в към Висшето училище по застраховане и финанси - София.

АВТОРЕФЕРАТ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

БАНКИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ В ЕС

1. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд се опитва да представи систематично обобщени данни за националните банки за развитие в ЕС. Предложено е определение на банка за развитие, основано на нейната уникална природа, обяснена с нейните исторически корени на съществуване и фундаментални подходи към държавното участие в националния банков сектор. С настоящето изследване са идентифицирани функциите на банките за развитие, тяхната специална роля в решаването на социално-икономически проблеми и националния банков сектор. Освен това, въз основа на систематизирани критерии за класификация на банките за развитие е предложена и съответната таксономия. Въз основа на извършения анализ с дисертационния труд се препоръчва да се синтезират съществуващите теоретични и практически подходи към ефективността на банките за развитие и да се приемат потенциалните им недостатъци чрез търсене на начини за подобряването им.

1. Актуалност и значимост на темата на дисертационния труд

Независимо от техният размер и значимост за икономиката, не са много изследванията посветени на ролята и обосноваването за съществуването на банките за развитие. Необходимо е дискусията да бъде поставена в контекста на по-широкия дебат за естеството и структурата на финансовия сектор. Добре функциониращият финансов сектор както в национален така и в международен аспект е необходимо да играе важна роля в постигането на целите за устойчив и приобщаващ растеж. За да се постигне тази ключова положителна роля, финансовият сектор трябва да насърчава и мобилизира спестяванията, посредничи на тези спестявания при ниски разходи, да гарантира, че спестяванията се насочват към рентабилни инвестиции, включително за иновации и структурни промени, както и за управление на рисковете за физически лица и фирми. Тъй като финансовият сектор има толкова важно въздействие върху цялата икономика, следва да се придържа към основния принцип да не вреди на останалата част от икономиката.

Ето защо икономическите кризи, които произтичат от финансовия сектор, трябва да се ограничават до по-малки, тъй като последващите разходи са огромни както за фиска, така и за растежа, заетостта и инвестициите.

През последните десетилетия частната финансова система не е изпълнявала добре тези функции. Тя създава риск, вместо да го управлява, което води до много големи кризи. Тя е дълбоко проциклична, тъй като има тенденция към прекомерно кредитиране в периоди на бум и намаляване на кредитирането по време на дълги кризи, като ограничава както оборотния капитал, така и дългосрочните финанси, които са от решаващо значение за инвестициите. Както в спокойни, така и в по-бурни времена, финансовата система не финансира в достатъчна степен дългосрочните инвестиции в иновации и умения, чрез които предприятията трябва да растат и да създават работни места. Ключови сектори като инфраструктурата, възобновяемата енергия и енергийната ефективност също не са достатъчно финансирани.

Проблемите с частния финансов сектор все повече насочват вниманието към положителната роля, която могат да играят ефективните банки за обществено развитие. През последните години ценната роля, която националните, регионалните и многостранните банки за развитие могат да играят и често играят, получава признание в по-широки и все по-нарастващи среди. Положителната роля, която тези банки изиграват в осигуряването на антициклично финансиране като частни кредити в държавите членки на ЕС, които се сринаха по време на глобалната криза, започнала през 2007 г., се смята за много важна. Освен това е налице по-голяма нужда от инструменти за прилагане на по-дългосрочни национални или регионални стратегии за развитие, което все повече се признава за заслуга на НБР. Това съвпада с нарастващото признание за стойността на съвременната "индустриална политика" и значението на "предприемаческата държава", която насърчава и води, осигурявайки визията и динамичния натиск за частни иновации и структурна трансформация (Mazzucato, 2013).

Основният изследователски въпрос, се свежда до обосноваването от съществуването на националните банки за развитие като цяло и в частност в държавите членки на ЕС от една страна и от друга кои са ключовите функции, които те изпълняват и които ги отличават от традиционните частни търговски банки и подчертават значимостта им за икономическия растеж.

Очертават се четири много важни ключови функции за националните, регионалните и многостранните банки за развитие, които те играят: а) осигуряват анти-циклично финансиране, специално в подкрепа на инвестициите; б) подпомагане чрез финансиране, динамична визия и стратегия за растеж и структурна трансформация в) мобилизиране на по-широки ресурси, например чрез ливъридж и целеви субсидии г) финансиране на обществени блага.

Що се отнася до б), банките за развитие могат да играят важна роля за финансиране на инвестициите в нови сектори или за задълбочаване на съществуващите сектори, където частните инвеститори не биха ги финансирали, тъй като са твърде несигурни. В тези случаи банките за развитие могат да осигурят визията - и част от ресурсите - или чрез кредити, или чрез собствен капитал - да направят онези неща, които в момента изобщо не се правят. Това изисква банките за развитие да разполагат с експертизата и стратегическата визия за финансиране на нови сектори и нови технологии. Фактът, че банките за развитие могат да предоставят дългосрочни заеми, както и да изискват по-ниска възвращаемост, допълнително улеснява това. Това е най-предизвикателната, но и може би най-ценната роля на банките за развитие.

2. Обект и предмет на изследването

Обект на изследването в дисертационния труд са държавните банки за развитие (ДБР) в ЕС, тъй като в Съюза има натрупан богат опит в създаването и функционирането на такива институции, а това дава солидна емпирична основа, върху която може да се изгради цялостна теоретична и методологическа конструкция за техния анализ и оценка. Тези банки са допълнение към инструментариума на финансовите системи, като спомагат за по-доброто им функциониране и укрепват икономическата им устойчивост. Те са важен инструмент на правителствата за постигане на икономически растеж чрез осигуряване на ресурси за кредитиране както на малките и средните предприятия (МСП), така и на стратегически проекти със силен допълнителен ефект върху други участници в обществено-икономическите системи, чиито финансови нужди не могат да бъдат задоволени от търговските банки или от местните пазари на финансови средства. Извън обхвата на дисертацията остават незначителните като брой частни банки за развитие,

Докато много от частните банки се оказват финансово затруднени да кредитират частния сектор, именно в този момент (на финансова криза) БР предприемат

антициклични мерки чрез директно и индиректно увеличаване на кредитните си операции. Те действат не само като кредитор от последна инстанция, но и интервенират на паричните пазари като дилър от последна инстанция, изкупувайки широк кръг токсични активи ("кредитиране за освобождаване на активи") в полза на избрани банки, и така се подобряват техните коефициенти на платежоспособност и се подкрепя достъпът им до финансиране от капиталовия пазар (виж Трифонова, С., Трифонова, В., 2016). В допълнение финансовите органи прилагат спасителни програми, включващи целево насочени капиталови интервенции, дългови гаранции, както и общи интервенции като разширяване на депозитното застраховане. В някои крайни, но не и изолирани случаи са национализирани частни банки, например в Исландия, Обединеното кралство, Ирландия, Холандия и др. Доводът, с който се обосновават подобни държавни намеси, е не само да се гарантират депозитите на вложителите, но жизнеспособният бизнес да продължи да функционира. В резултат от процесите на одържавяване се увеличава дялът на активите на банките – собственост на държавата, спрямо банковите активи на цялата финансова система, като в силно развитите страни този дял достигна приблизително 10%¹.

Икономическата среда в Европа, стимулираща растежа, се развива вследствие на взаимодействието на различните по вид институции, които оперират между държавата и пазара. Въпреки съществените разлики между тях те преследват сходни цели. Имайки предвид състоянието на икономиката след кризата, промените в банковия сектор и във финансовите пазари в Европа, през следващите години банките за развитие ще продължават да играят важна роля, като се фокусират върху подкрепата на структурните промени в икономиката. Полезна допълваща функция би могъл да бъде акцентът върху области на пазарна неефективност (market failure)² и съответното намаляване на информационната асиметрия (information asymmetries)³. Прекомерната активност обаче крие рискове, които могат да доведат до "прегряване" на банките за развитие, ако те бъдат натоварени с твърде високи очаквания във връзка с това, което могат да постигнат. Ето защо от системна гледна точка за отделни банки предизвикателството ще бъде да се намери точният баланс между конкуренция и насърчаване на икономическия растеж.

¹ Journal of Banking & Finance, 2015.

² Пазарната неефективност се дефинира като ситуация, при която пазарът осигурява по-малко от оптималното ниво на определени стоки и услуги.

³ Например кредитиране на ММСП в отдалечени и слабо развити региони за решаване на проблемите с географската и демографската асиметрии.

В дисертацията е изследвано как действат банките за развитие, какви са техните политически мандати, какви финансови услуги предлагат и кои са целевите им клиенти, как са регулирани и на какви надзорни функции се подчиняват, какъв е бизнес моделът им, какви ограничения спазват (наложени от принципала в лицето на държавата и правителството) и пред какви предизвикателства са изправени. Търсят се отговори на въпроси като:

- дали БР насърчават икономическото развитие по-успешно в сравнение с частните банки в случаите, когато трябва да се решат проблеми с пазарните несъвършенства;
- доколко ефективно помагат да се кредитират фирмите от средния и малкия спектър, справяйки се с информационната асиметрия;
- дали кредитирането чрез държавните банки е антициклично и по-малко проциклично в сравнение с това на частните банки, особено в страните с добро управление, каквито са тези в ЕС;
- дали ДБР се представят по-успешно при дългосрочното финансиране и финансирането на рискови иновативни проекти с по-широки допълнителни ефекти за развитието на икономиката и обществото.

Предмет

Предмет на изследване са мандатите, дейността и ефектът от дейността на 21 банки за развитие в ЕС. В анализа на финансовите показатели за периода 2008-2016 г. не са включени БР от няколко държави-членки поради учредяването им след 2012 г. от една страна и от друга поради това че, в някои от тях не оперират типичните банки за развитие.

3. Изследователска теза и подтези на изследването

Основната теза в дисертацията е, че банките за развитие са важен елемент на съвременната финансова система с ясно изразена антициклична роля и силен ефект върху социално-икономическото развитие. Тяхната функция е най-вече да стимулират икономическия растеж и увеличаването на инвестициите с оглед на взаимовръзката и взаимообусловеността им като част от икономическата политика за преодоляване на циклични и структурни затруднения в икономиката. Въздействието на БР върху цялостния икономически процес зависи от намирането на точния баланс между конкуренция и насърчаване на икономическия растеж. От тази гледна точка могат да се изведат следните работни хипотези:

В рамките на дисертационния труд са развити следните хипотези:

Хипотеза 1: Изпълнявайки своите специфични мандати в определени области на развитието, банките за развитие имат значителен ефект върху финансовия пазар на ЕС.

Хипотеза 2: За разлика от ТБ банките за развитие разширяват своята дейност в условията на кризи и по този начин играят антициклична роля.

Хипотеза 3: Въпреки финансирането на проекти с по-висок от обикновения пазарен риск банките за развитие запазват своята устойчивост, но последната финансово-икономическа криза предизвиква влошаване на тяхното финансово състояние.

Хипотеза 4: Най-силни аргументи за ефективността на банките са развитие дават:

- анализът на активите на изследваните банки за развитие в ЕС и проследяването на ръста на кредитния портфейл за периода от началото на глобалната криза през 2008 до 2016 г. (активи/БВП; възвръщаемост на активите - ROA; възвръщаемост на капитала - RoE) и
- анализът на нетната печалба на дела на просрочените и необслужваните кредити.

4.Цел и задачи на изследването

В най-общ смисъл целта на дисертационния труд е да допринесе за по-ясен отговор на въпросите за това какво е публична финансова институция за развитие и какъв е нейният предмет на дейност.

В съответствие с основната цел въз основа на анализа на емпиричните проучвания на избраните БР в държавите-членки на ЕС през разглеждания период резултатите от изследването дават отговор на въпросите:

- Какви са мултипликационните ефекти от засилването и динамиката на националния финансов сектор за насърчаване на развитието на финансовия пазар чрез стабилни банкови системи и други институционални механизми, насочени към справяне с нуждите от финансиране на развитието?
- Какви са ефектите от мобилизирането на ресурси за развитие и как подкрепата на нови финансиращи механизми за публичния или частния сектор – дълг или дялов капитал, подпомагат дребните и средните предприемачи?

- Какви са новите инициативи в страните от ЕС за преосмисляне на ролята на националните банки за развитие като подновен инструментариум за финансиране на развитието?
- Как собствеността на банките за развитие и кредитирането влияят върху бизнес цикъла? Дали кредитирането чрез държавните банки за развитие е антициклично?

От така формулираната цел произтичат следните задачи за изследването:

1. Да се проследи историята на възникване, формиране и същностно утвърждаване на банките за развитие.

Проследявайки еволюцията на ролята на БР, става ясно, че в исторически план тя многократно е била променяна, но винаги главната задача е била подкрепа на индустриализацията и дългосрочното финансиране. През годините обаче непрекъснато се е поставял въпросът дали БР са най-добрата политика за постигане на бърз растеж и индустриализация, поради което те често са били закривани, а впоследствие отново учредявани. Най-мощната комбинация от инструменти за целево кредитиране е осигуряването на кредити и създаването на фискални или квазифискални фондове. Тази комбинация, съчетана с формирането на ефективна институционална бюрокрация, която да ограничава нарушенията на пазара, са били предпочитаният начин за запълване на институционалната празнина, и така да се намали вероятността за финансиране на рискови големи инфраструктурни проекти в по-слабо развитите страни. С развитието на финансовите пазари основният инструмент на БР за кредитиране и предоставяне на средства отслабва и държавите променят насоките на тези институции, като използват натрупания експертен опит, за да управляват **непреки** средства. Това е и пътят, който в днешно време са избрали много страни от ЕС.

От направения исторически преглед стигаме до заключението, че страните от ЕС със сериозни проблеми на управлението не са подходящи за създаване на БР за разлика от тези, в които управлението се подобрява.

2. Да се изследва пазарното поведение на банките за развитие, свързано с концепцията за коригиране (изправяне) на несъвършенствата на пазара (пазарния недостиг), т.е. това, че при свободния пазар някои финансови услуги не са осигурени и в

тези условия държавата може да създаде банка за развитие, която да допълни пазара и предостави необходими за икономиката ресурси.

В дисертационния труд пазарната неефективност се определя като ситуация, при която пазарът осигурява по-малко от оптималното ниво на определени стоки и услуги. Ролята на БР е да смекчи пазарните несъответствия, породени от различни фактори, например липсата на достатъчна информация за кредитирането на фирми от сегмента на ММСП при кандидатстването за първи път, както и при кредитирането на проекти с висока финансова стойност (нерентабилни), но със значими обществени ползи и допринасящи с допълнителните си странични ефекти.

3. Да се направи задълбочен теоретичен и емпиричен анализ на поведението на банките за развитие по време на кризи (капитал, пазарен дял, възвръщаемост, ликвидност, рисков профил, финансова устойчивост). Тук е потърсен отговор на въпросите: как се справят банките за развитие в криза в сравнение с търговските банки; дали кризата им се отразява така, както и на останалите; поемат ли повече рискове?

В дисертацията е анализирано развитието на специфичните функции на БР във връзка с кризата в отделните държави (структура, мандат, капитал, продуктов микс, приоритети, политики). На базата на емпирични анализи се установява, че чрез кредитирането държавните банки за развитие влияят върху бизнес цикъла – по време на криза кредитирането от ДБР е антициклично . Още една положителна външна дейност на публичните банки е предоставянето на средства за други услуги. Банките за развитие са резервен източник на ликвидност за всички останали финансови институции в икономиката и в същото време те са едни от основните канали за прилагане на правителствената парична политика. Частната банкова система няма стимул да отпуска заеми по време на икономически спадове, което намалява ефектите от експанзивна парична политика. Във връзка с това достигаме до извода, че е от жизненоважно значение банките за развитие да са готови да насочват средства и по този начин да изпълняват антициклични финансови политики.

4. Да се изследва ефектът от дейността на БР върху развитието на сектора на малките и средните предприятия, върху стартиращия бизнес и приоритетните сектори с акцент върху подобряване на бизнес климата.

Доказателствата за това, че БР подобряват достъпа до кредитиране, се крият в мандатите на почти всички банки за развитие в ЕС да подкрепят ММСП. През последните години използваният инструментариум е чрез предоставянето на финансов ресурс на търговските банки или чрез гаранционни схеми (специфични за експорта и за земеделието).

5. Да се изследва променящата се роля на НБР в някои ключови сфери на икономическото и социалното развитие: запълване на празнини в развитието на финансовия сектор най-вече чрез дългосрочно кредитиране, осигуряване на допълнителни финансови продукти за развитие и изграждане на всеобхватен финансов сектор.

6. Да се формулират изводи, на основата на които да се набележат препоръки за устойчивост и ефективност на банките за развитие, за изграждане на капацитет за реализиране на потенциала на ДБР при финансиране на развитието.

В опита си да увеличат своя принос за подобряване на достъпа до финансиране БР проучват и използват различни подходи. В това отношение могат да бъдат отправени препоръки, свързани с:

- подобряване на корпоративното управление на БР. В много случаи при този вид банки политическата намеса, лошото управление и корупцията водят до слабо финансово представяне, неплатежоспособност и сериозни квазифискални загуби, произтичащи от държавните гаранции за техните задължения. В опит да изпълнят приоритети си някои правителства се изкушават да дадат мандат на държавните си финансови институции да финансират проекти, които са в правителствения дневен ред, без да обръщат достатъчно внимание на частната и социалната възвръщаемост на такива инвестиции и без да оценяват въздействието им върху банковия капитал и опасността от евентуално възникване на потенциални загуби. В това отношение много важно е да се формират висококвалифицирани отдели по риска;
- осигуряване на по-голяма видимост за частните инвеститори;
- по-активно участие в обществените дебати за политиките и мандатите, които да изпълняват БР;
- насърчаване на допълването на финансирането от публичния и частния сектор;
- актуализиране на регулаторните практики;
- повишаване на капиталовата база.

Историята на БР ги прави потенциално привлекателен алтернативен клас активи за институционалните инвеститори. Във връзка с това е важно БР в ЕС да обмислят как най-добре да използват този потенциал за разширяване на участието на частния сектор.

7. Да се изясни въпросът дали трябва банките за развитие да се подчиняват на цялостната регулаторна рамка за пруденциален надзор върху банките, или е по-добре към тях да се подходи, като се смекчат определени изисквания.

Отговор на този въпрос е даден в последната глава на дисертацията. Имайки предвид специфичните задачи, изпълнявани от БР, а именно финансирането на проекти с по-висок риск, дългосрочни проекти и инфраструктурни проекти, водещи до икономически растеж, БР се подчиняват на изискванията на пруденциалния надзор и на базелската регулаторната рамка. За да се осъществи функцията им на двигател на растежа обаче, някои от регулаторните изисквания към тях биха могли да бъдат смекчени.

5. Методи и характеристика на информационно осигуряване

При разработването на поставената тема са използвани общо ефективните **методи на анализ и синтез**, абстракция и обобщение, индукция и дедукция. За набиране на емпиричните данни е използван методът на анкетно проучване по специално разработен въпросник по темата на дисертационния труд. Вторичните данни в изследването се основават на публикуваните годишните доклади с финансовите отчети на изследваните банки за развитие в ЕС (21 банки за развитие) за периода 2008-2016 г.г.. В основата на казусното изследване са залегнали, преди всичко, многогодишният опит на автора в банковото дело и познаването му на сектора , и "добрите практики" в областта.

По отношение на източниците на информация, дисертационният труд се основава на анализа на чуждестранна и българска литература и специализирана литература в областта на изследването на националните банки за развитие. В допълнение, настоящото изследване е базирано на информация за финансовите показатели в годишните финансови отчети на 21 НБР в ЕС, анализи на браншовите съюзи в които членуват НБР и интернет. Освен това, от значение за разработката са и многогодишната практика на автора в областта на банковото дело и произтичащите от това лични наблюдения на банковия сектора през годините.

6. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационния труд обхваща съдържание, въведение, основна част включваща три глави, заключение и литература с общ обем от 205 страници.

Структурата на дисертационния труд е определена според предмета, обекта, целите и задачите на дисертационния труд и е представена по-долу:

ВЪВЕДЕНИЕ

Основната част на дисертацията е структурирана в три глави.

Първата глава въвежда основните концепции, свързани с финансовите институции за развитие (ФИР). Проучени са основните теории за развитие през призмата на дискуссионните моменти и критичното отношение към всяка една от тях. Важна част от тази глава е прегледът на историята на възникване на банките за развитие.

Тази глава представлява своеобразно „картографиране“ на европейските банки за развитие във финансовите системи на ЕС. Анализирани са дейността и начините на работа, които отличават тези банки от конвенционалните търговски банки, а също и мисиите и ролята на финансовите институции за развитие. Изследвано е финансовото състояние на банките за развитие на основата на финансовите им отчети и годишните доклади. Проучени са различните бизнес модели, взаимовръзката между собствеността и контрола върху дейността им.

Във втората глава на базата на емпирично изследване е направен анализ на участието на банките за развитие в овладяването на финансови и икономически кризи; ролята им на посредник между държавата и пазара за преодоляване на пазарната неефективност; дългосрочното финансиране в инфраструктура и в кредитирането на микро-, малки и средни предприятия (ММСП). Разгледани са политиките и операциите на ДБР в областта на развитието на „зелената енергия“ и при превъзможването на последиците от климатичните промени. Анализирана е съвместната дейност с международните финансови институции в реализирането на финансови инвестиции в инфраструктура в дългосрочен план по начин, по който другите частни финансови институции не биха могли да направят. Изследвана е и ролята на банките за развитие за подпомагане на образованието и за решаването на социални проблеми, породени от урбанизацията и от незаинтересуваността на другите финансови участници от този сегмент на пазара.

Последната глава включва преглед на най-новите тенденции и перспективи в икономическата сфера и тяхното отражение върху банките за развитие, както и върху финансовите пазари и икономическата политика в Европейския съюз. Изследвано е отражението на пруденциалния надзор на европейските финансови органи върху всички банки и конкретно върху БР. Основната цел е да се докаже, че с оглед на мисиите, мандатите и ролята им част от високите изисквания на банковия надзор биха могли да бъдат смекчени или да не се отнасят за банките за развитие като ФИР, подкрепящи развитието.

7. Съдържанието на дисертационния труд включва:

Съдържание	
Съдържание на фигурите и таблиците	3
Списък на използваните съкращения	5
Въведение.....	7
Първа глава: Теоретични основи на банките за развитие	17
1. Степен на научна и практическа разработка на темата, обхват, предмет и цел на и методология на изследването	12
2. Теорията за банките за развитие	26
2.1. Проектен подход (техническа помощ за конкретен проект).....	27
2.2. Макроикономическа теория за развитието (теория за несъответствията - Gap Theory).189	
2.3 Теория за разпределение на доходите (ортодоксална/консервативна теория).....	35
2.4. Изводи	40
3. История и същност на банките за развитие.....	42
3.1. История на банките за развитие.....	42
3.2. Същност на банките за развитие.....	52
4 . Функции, големина, собственост и финансиране на държавните банки за развитие в ЕС.....	23
4.1. Дейност на банките за развитие в ЕС	58
4.2. Публичните финансови институции между държавата и пазара.....	63
4.3. Големина на банките за развитие.....	65
4.4. Собственост и организация	69
4.5. Финансиране	70
5. Мандати, бизнес модели, операции и продукти на държавните банки за развитие в ЕС	27
5.1. Мандати.....	73
5.2. Целеви сектори и клиенти	75
5.3. Бизнес модели.....	79
5.4. Банките за развитие в ЕС и кризата	88
6. Насърчаване и просперитет или трудни времена напред?	31
6.1. Управление на рисковете и насърчителната роля на банките за развитие	93
6.2. Рентабилност и представяне.....	95
6.3. Качество на активите и възвръщаемост	97

6.4. Корпоративно управление	107
7. Банките за развитие и инвестициите в инфраструктура.....	112
7.1. Секторни предизвикателства - Marguerite II	112
8. Изводи	114
Втора глава: Ролята на националните банки за развитието	118
1. Ретроспективен преглед на аналитичната и теоретичната литература	118
2. Ключови характеристики на националните банки за развитие	120
3. Структура на кредитиране и финансиране на националните банки за развитие от сравнителна гледна точка.....	125
4. Ролята на националните банки за развитието.....	128
4.1. Антициклично кредитиране	134
4.2. Насърчаване на иновациите и структурната трансформация	139
4.3. Подобряване на финансовото приобщаване	142
4.4. Инфраструктурно финансиране	145
4.5. Финансиране на предоставянето на глобални обществени блага – участието на ДБР в борбата с изменението на климата.....	149
5. Българската банка за развитие, мандати, обхват, продукти и препоръки.....	151
Трета глава: Регулаторна рамка, управление на риска и финансово регулиране на банките за развитие	157
1. Финансов регламент - теоретична обосновка: трябва ли банките за развитие да бъдат регулирани?	157
2. Еволюцията на базелските споразумения. Базелската регулаторна рамка и БР	162
3. Оптимизиране на функционалностите за различен риск от БР	168
4. Базел III и новите предизвикателства за БР	173
5. Стабилизация и растеж – необходимият компромис	177
5.1. Дългосрочен устойчив растеж.....	178
5.2. Финансова стабилизация и растеж.....	181
5.3. Изводи – отговори на четирите въпроса.....	186
6. Потенциални въздействия от регулацията на ДБР.....	189
6.1. Разработване на регулаторна рамка.....	190
6.2. Капиталови изисквания.....	193
7. Перспективи пред БР	198
Заклучение	203
Приложения	206
Приложение 1	206
Приложение 2	213
Библиография	221

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Първа глава: Теоретични основи на банките за развитие

Докато теорията, свързана с националните банки за развитие, е недостатъчно разработена, то няколко теории се опитват да обяснят съществуването и необходимостта от международните банки за развитие (и най-вече от Бретън Уудските институции). Ето защо в анализа на литературата по темата ще бъдат разгледани приложимите теории и в национален, и в глобален план.

В теорията се очертават три подхода на изследване на тези институции: проектен, макроикономически (gap theory) и социалноориентиран (преразпределение на доходите). Сам по себе си всеки от тях има както предимства, така и недостатъци. Балансираното и внимателно използване и на трите подхода дават възможност банките за развитие да се разглеждат като многофункционални институции, подкрепящи развитието.

За да бъде оценена ролята и ефективността на банките за развитие, е необходимо най-напред да се анализират теориите за развитието, тъй като въз основа на това БР дефинират мандатите, целите и политиките, които използват в своите операции. По такъв начин за нуждите на анализа могат да се разберат силните и слабите страни на прилаганите политики, направляващи развитието на този тип банки.

Невинаги обаче БР очертават ясно концептуалната основа за своето развитие. В публикациите си обикновено те се занимават с текущи или общи проблеми в развитието (вж. Mason and Asher, 1973, p. 458). Както банките за развитие, така и заинтересуваните институции на изпълнителната власт рядко дискутират или изрично обсъждат стратегии и предположения, свързани с теорията за развитието. Ето защо банковите дейности трябва да се оценят от гледна точка на подходите, които банките прилагат.

1. Проектен подход (техническа помощ за конкретен проект)

В уставите на банките за развитие се посочва, че тяхната основна дейност е да отпускат кредити за финансиране на конкретни проекти за икономическо развитие и възстановяване. Най-често тези кредити включват и предоставянето на техническа помощ

на проектите, която е предназначена за финансиране на разходите за изграждането на специфични съоръжения и предприятия, необходими за бъдещия напредък в областите на развитие. БР отпускат субсидирани заеми, свързани с лихвените проценти по кредитите и с техническата помощ, която ще допринесе за повишаване на шансовете за успех на подобни проекти.

Главното основание за предоставянето на техническа помощ на даден проект е, че кредитополучателите имат проблеми при изграждане на производствени съоръжения и инфраструктура, нужни за икономическия растеж. От една страна, те не разполагат с капитал и технически опит, а от друга, най-важните чуждестранни капиталови стоки не могат да бъдат закупени поради валутни ограничения. По този начин чрез външните заеми се финансират проекти, които:

- 1) укрепват националните институции и организации, увеличават обема на произведената продукция и допринасят за по-всеобхватно модернизиране на националните умения и методи или
- 2) осигуряват инфраструктурата, необходима за привличането на чуждестранни частни инвестиции и за появата на силен частен сектор, който да залегне в основата на бъдещия растеж и развитие.

Обобщено, проектното финансиране е най-успешно, когато са налице дългосрочни планове и тясно координирани усилия, като закъсненията и колебанията в кредитирането нарушават плановете и „инхибират“ плавното развитие. Същевременно обаче едно по-задълбочено участие на кредиторите в плановете и приоритетите на кредитополучателите е нарушение на техния суверенитет и на националната им идентичност и може да се превърне в източник на ненужни противоречия между кредитор и кредитополучател.

2. Макроикономическа теория за развитието (теория за несъответствията - Gap Theory)

Най-добре позната и разработена сред количествените теории за развитието е тази на Chenery и Strout (1966). Тя се основава на възгледа, че икономическият растеж в развиващите се страни може да бъде сериозно ускорен чрез прилагането на значителна по обем чуждестранна помощ и че условията, които биха осуетили или възпрепятствали растежа, могат да бъдат преодоляни до голяма степен чрез предоставяне на чуждестранни ресурси. Следователно успехът зависи от едновременното повишаване на уменията,

вътрешните спестявания и приходите от износ, както и от разпределението на тези увеличени ресурси по такъв начин, че да отговарят на променящите се изисквания, произтичащи от нарастващите нива на доходите.

Известен под наименованието „Gap Theory“, подходът, подпомагащ развитието, се фокусира върху несъответствието (the gap) между необходимите (търсените) количества ресурси и тези, които са доставени (предложени) на дадена икономика в развитие. В случая се приема, че развитието ще продължава, докато несъответствието бъде заличено и съответно балансирано.

Съгласно тази теория за всяко желано ниво на растеж има определено изискване за умения, спестявания и по-голям вход.

На дадено ниво помощта позволява да бъде постигната определена скорост на устойчив растеж, защото тя запълва или недостиг на спестявания, или празнина от валутни средства. *Във фаза 1* растежът е възпрепятстван от липсата на умения, необходими за управление и организация, и от недостига на производство на средства за производство. В случая чуждестранната помощ би помогнала на страната в развитие да се измъкне от този икономически капан.

Във фаза 2 растежът е възпрепятстван от неадекватното равнище на спестяванията, което ограничава инвестициите и натрупването на необходимите капиталови ресурси. Външната помощ запълва празнината между инвестиционните нужди и спестовните способности и позволява да се постигне по-голям икономически ръст.

Във фаза 3 основна пречка е дефицитът на валутни ресурси, породен от несъответствието между приходите от износ и разходите за внос, необходими за продължаване на растежа.

Шенери и Страут смятат, че недостигът в привлечения ресурс (спестяванията), в инвестициите и „дупката“ във външнотърговския баланс могат да бъдат определени съответно с помощта на три характеристики, демонстриращи отношението „темп на прогрес към устойчив растеж“:

- 1) Темпът на увеличение на инвестициите трябва да е по-висок от темпа на целеви икономически растеж и да е адекватен за поддържане на устойчив растеж.
- 2) За да се финансират инвестиции, трябва да се разполага със спестявания и респ. със свободен привлечен ресурс, като маргиналният темп на спестяванията трябва да бъде по-

висок, отколкото целевият темп на растеж на инвестициите (освен ако средният процент е вече над това ниво).

3) Или ръстът на износа трябва да надвишава целевия процент за растежа на БНП, или маргиналното съотношение на вноса трябва да бъде значително по-малко от средното първоначално съотношение (като се изключи зависимостта на валутния курс).

Сравнявайки двата подхода се стига до извода че, проектната помощ е желателна в ранните стадии на растеж, тъй като тя се съсредоточава върху повишаването на националния инвестиционен капацитет. След като темпът на растеж се увеличи обаче, необходимостта от такава помощ намалява и тогава значително по-ефективна става програмната помощ.

3. Теория за разпределение на доходите (ортодоксална/консервативна теория)

Тезата на ортодоксалната теория е, че по-голям дял от националния доход може да бъде разпределен на работниците и на бедните, без да се отразява върху растежа, само след като националният капитал се разшири и направи труда по-продуктивен. Според Саймън Кузнец (Simon Kuznets) изравняването на доходите еволюира през ранните етапи на индустриализация, преди изравнителните сили да са станали достатъчно големи, за да се постигне първото стабилизиране, и тогава да се намали интензитетът им.

Според защитниците на разпределението на доходите възможностите на развиващите се страни могат да се подобрят по няколко начина:

1. Потребление и състав на производство.

Редица автори смятат, че развиващите се страни могат да направят "социалната справедливост основен съюзник на растеж" (Grant, 1973, р. 48) и че разпределението на доходите може да стимулира съвкупното търсене и смяната на състава на производството (от по-малко към по-ефективно произведени стоки). Някои поддържат схващането, че разширеното търсене само ще насърчи бързия растеж и развитие.

2. Разпространение, заетост и основни цени.

Разпределението на доходите също може да насърчи растежа, тъй като промяната в цените на капитала и на труда в развиващите се страни може да разшири заетостта, като същевременно осигури по-справедливо разпределение на доходите.

3. Популярни участия и намаление на напрежението.

Привържениците на теорията за разпределение на доходите смятат, че нейният основен принос за развитието не е в стимулирането на растежа, а е свързан по-скоро с включването на масите в него и с предотвратяването на потенциално разрушителни напрежения, породени от голямото неравенство в доходите и в потреблението.

Критики на ортодоксалните спестявания и предположения за ефективност

В допълнение към представените аргументи за това как разпределението на доходите би повлияло за подобряване на перспективите за развитие на развиващите се страни, подходът на разпределение на доходите защитава няколко спорни основни допускания, които ортодоксалните неокласически икономисти подкрепят. По-конкретно, те поставят под въпрос хипотезата, че само богатите спестяват, както и твърдението, че мащабните производствени съоръжения са задължително по-ефективни, отколкото са малките по размер производства.

Изводи

Анализът на представените теории за развитието показва, че сред икономистите има широк дебат по отношение на приноса на отделните подходи за развитие. Всеки от трите разгледани подхода за развитие включва различни възприятия на процеса, подчертавайки важен аспект на развитието, но само като част от цялото.

Второто заключение е, че не бива да се преувеличава преследването на целите за развитие въз основа на безкритични очаквания за резултатите от всяка една от тях.

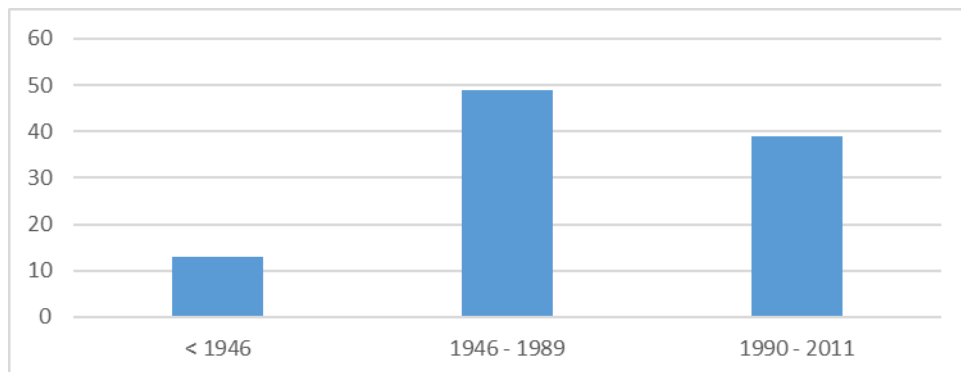
Третият извод е, че банките за развитие са институции, които обслужват няколко цели и изпълняват няколко функции. От една страна, те са организирани като банкови институции, но от друга, преследват и публични цели, опитвайки се да насърчат икономическото развитие и социалната промяна на страната.

3.История и същност на банките за развитие

В исторически план БР са разгледани в следната последователност:

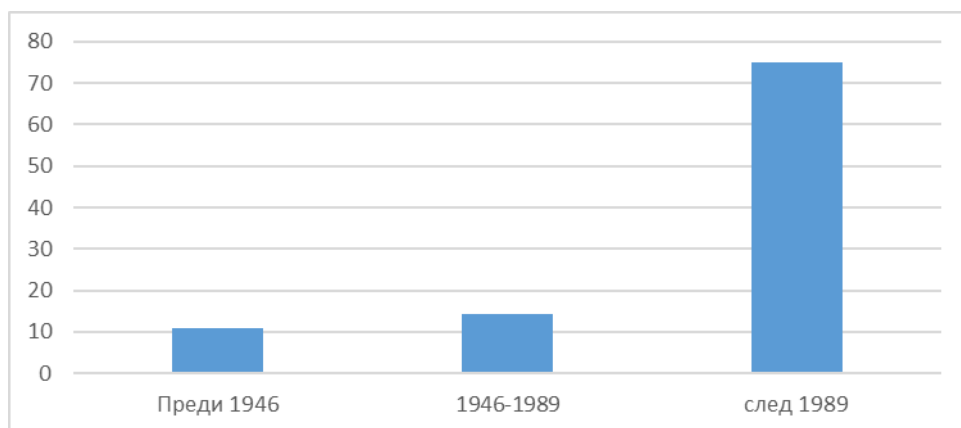
- А). Банките за развитие в древността и Средновековието**
- Б). Ренесансът и модерните публични банки**
- В). Развитие преди Втората световна война**
- Г). Еволюция след Втората световна война**

Разпространението на банките за развитие след Втората световна война (глобално изследване сред 90 институции в световен мащаб) е представено на Фигури 1 и 2.

Фигура 1. Дял на банките за развитие, учредени в съответния период (%)

Източник. Собствени изчисления по данни от De Luna-Martínez and Vicente (2012) и Deutsche Bank Research (2015).

Фигура 2. БР в ЕС според годината на създаване (%)

Източник. Собствени изчисления.

От Фигура 2 се вижда, че 74% от БР в ЕС са учредени след 1989 г., 14% - между 1946 и 1989 г., и едва 11% преди 1946 г. От представените данни могат да се направят следните обобщения:

1. Голяма част от БР са основани след 1989 г. въпреки силния критицизъм спрямо тях през 80-те и 90-те години на миналия век и растящата роля на частните финансови институции. Това предполага, че повечето правителства виждат в банките за развитие силен инструмент за насърчаване на икономическия растеж.
2. Великобритания, Малта и Португалия учредяват своите БР след 2012 г., а в Гърция тази институция е в процес на създаване.

4. Функции, големина, собственост и финансиране на държавните банки за развитие в ЕС

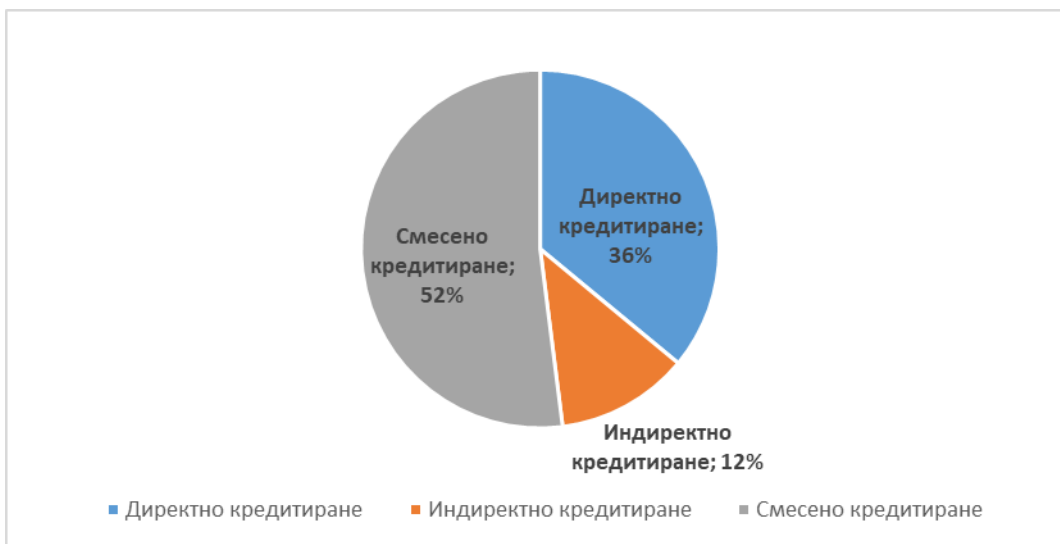
Държавните финансови институции са важна част от всяка икономическа система. Те съставляват около 25% от всички финансови активи, а в Европейския съюз имат дял от 30% от цялата финансова система (Schmit, 2011). ДФИ включват много и разнообразни институции – банки за развитие, търговски банки, общински банки, застрахователни компании, национални гаранционни фондове, лизингови компании и др. Държавните банки за развитие, наричани още „финансови институции за развитие“ или „политически банки“, съставляват най-голямата част от финансовите институции за развитие.

В исторически план ДБР са създадени от правителствата, за да осигурят кредити и други финансови услуги на отделни юридически лица, фирми и на стратегически сектори от икономиката, които частният сектор не би искал или не може да обслужва така, както правителствата и държавните системи желаят. По време на последната световна финансова криза повечето ДБР изпълняват антициклична роля, предоставяйки кредити на частни фирми, които временно не могат да бъдат финансирани от частни търговски банки или от пазарите за капитал.

Дейност на банките за развитие в ЕС

Банките за развитие могат да отпускат заеми директно на клиенти (I стълб – банкиране на дребно) или да предоставят индиректно кредит чрез други (частни) банки (II стълб – банкиране на едро). Тези два кредитни модела в значителна степен отразяват местните условия. Например директното кредитиране може да бъде единственият начин да се достигне до клиентите на места, където няма други финансови институции или те са малко. Моделът с II стълб пък разчита на сътрудничество с други банки, които редовно боравят с искания за кредити от страна на крайните клиенти. В световен мащаб много банки за развитие работят с микс от двата модела (вж. Фигура 3).

Освен това БР често предоставят услуги извън кредитите и гаранциите, които включват рисков капитал, лизинг и факторинг, секюритизация, както и консултантски услуги. Някои банки са активни като дългосрочни (стратегически) инвеститори.

Фигура 3. Модели на кредитиране на БР

Забележка. Дяловете се базират на изследване на 90 институции за развитие от целия свят.

Източник. De Luna-Martínez and Vicente (2012).

Публичните финансови институции между държавата и пазара

Банките за развитие в ЕС оперират между държавата и пазара. Те играят политическа роля, изпълнявайки стратегически приоритети на правителствата. Като участници на финансовия пазар БР често имат специален статут в областта на финансовите системи, което е отразено в тяхното управление и надзорните им структури.

И тук разнородността е ясно изразена. Някои субекти са много сходни с обикновените банки, доколкото работят с лиценз за банкова дейност и са обхванати от банковия надзор. За повечето обаче се прилагат специални правила. Надзорните и управленските им структури отразяват тяхната хибридна роля между държавата и пазара.

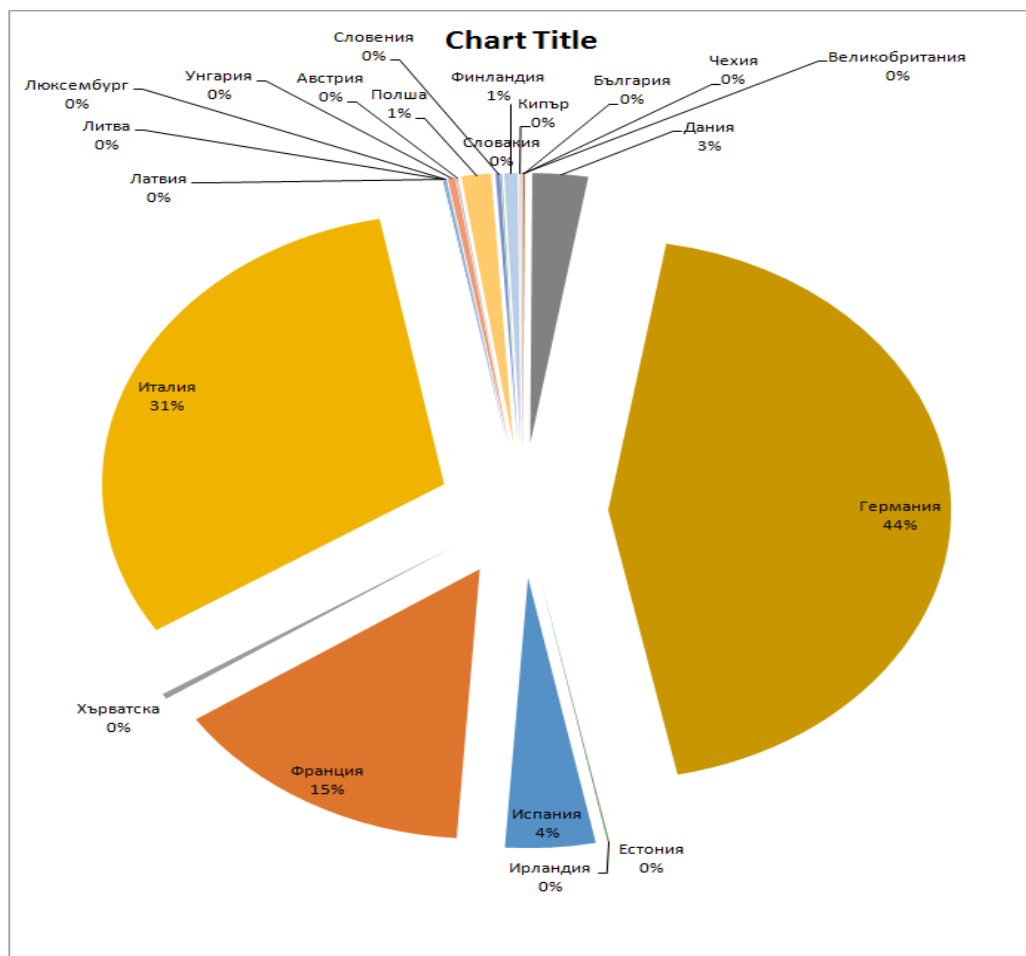
Големина на банките за развитие

От гледна точка на глобалните стандарти и следвайки категоризацията на Световната банка по критерия „обща сума на активите“ няколко от разглежданите 21 европейски БР⁴ се определят като малки, две като големи, а четири като "мега банки".

В съответствие с тази категоризация най-голяма е германската KfW⁵. Най-малките институции са в Прибалтика (Латвия - LV и Естония - EE). От гледна точка на балансово

⁴ Тук не са включени новите БР в Малта, Португалия и Гърция, а само новосъздадената British Business Bank.

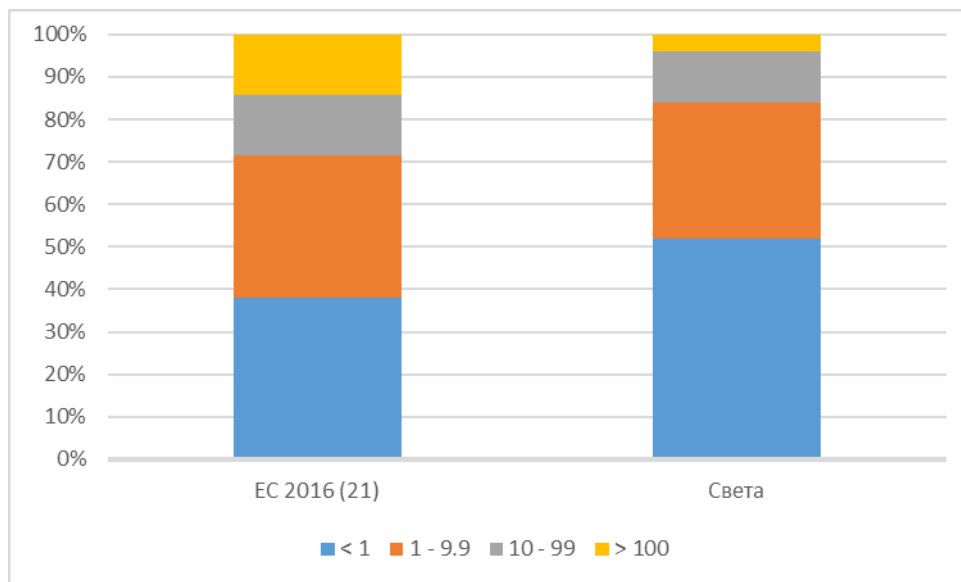
число, като се вземат предвид средните стойности по групи, институциите в новоприсъединените се страни са по-скоро малки в сравнение със съществуващите в старите държави-членки. Измерени спрямо големината на националната банкова система обаче част от БР в страните от ЦИЕ могат да се разглеждат като големи и със значим пазарен дял. (Виж фиг.5)

Фигура 4. Дял на БР по страни от общата сума на активите им, 2016 г. %

Източник: De Luna-Martínez and Vicente (2012); Deutsche Bank Research (2015) цит. по Wruuck (2015).

⁵ Интересно е да се отбележи, че някои от поднационалните институции за развитие в Германия също се квалифицират като (много) "големи", например NRW-Bank (активи на обща стойност 143 млрд. евро през 2014 г.) и L-Bank (70 млрд. евро).

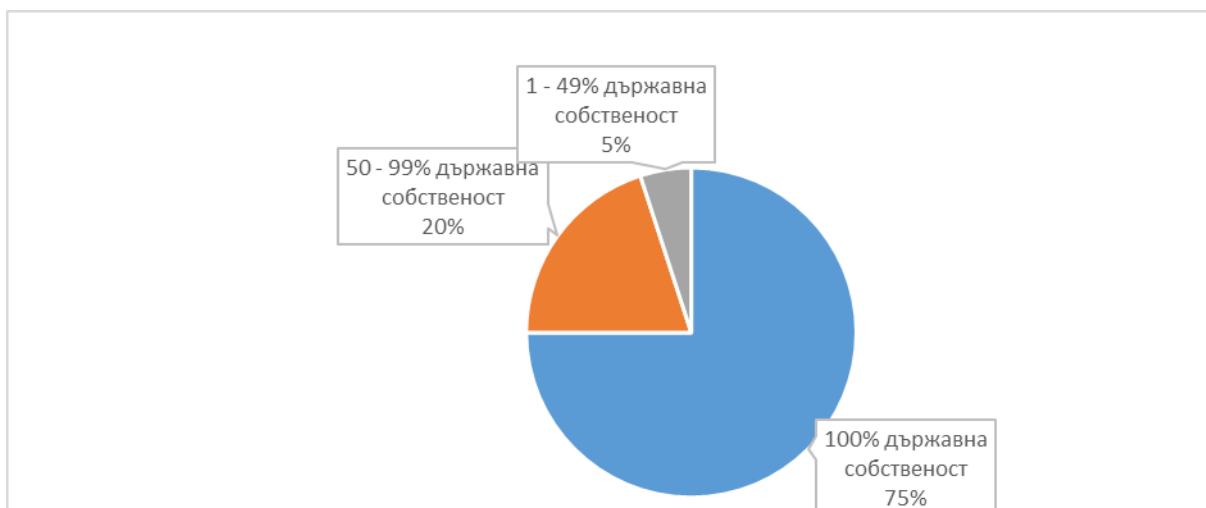
Фигура 5. Структуриране на БР въз основа на активите им, дял в % на институциите от съответната категория.

Източник: De Luna-Martínez and Vicente (2012); собствени изчисления по данни от годишните финансови отчети на БР в ЕС (21)

Европейските банки за развитие не са чак толкова големи спрямо техните национални банкови системи в сравнение с партньорите им от целия свят – някои БР в развиващите се и в нововъзникващите икономики заемат пазарни дялове, надвишаващи 10% (вж. De Luna-Martínez and Vicente, 2012).

Собственост и организация

Сред банките за развитие в ЕС е широко разпространен моделът на 100% публична собственост.

Фигура 6. Структуриране на банките за развитие в света въз основа на собствеността

Източник: Собствени изчисления по данни от De Luna-Martínez and Vicente (2012); Deutsche Bank Research (2015) цит. по Wruuck (2015).

На фиг.7 структурата на банките за развитие в света, като резултатите за Европа са сходни.

Финансиране

За да изпълнят своите цели, държавните банки за развитие осигуряват финансовите си ресурси, комбинирайки различни източници:

- депозити от публичния сектор;
- кредитни линии от други финансови институции;
- парични средства на вътрешния и международния капиталов пазар;
- предоставен капитал от държавата и правителството;
- алокирани (разпределени) финансови средства от правителството.

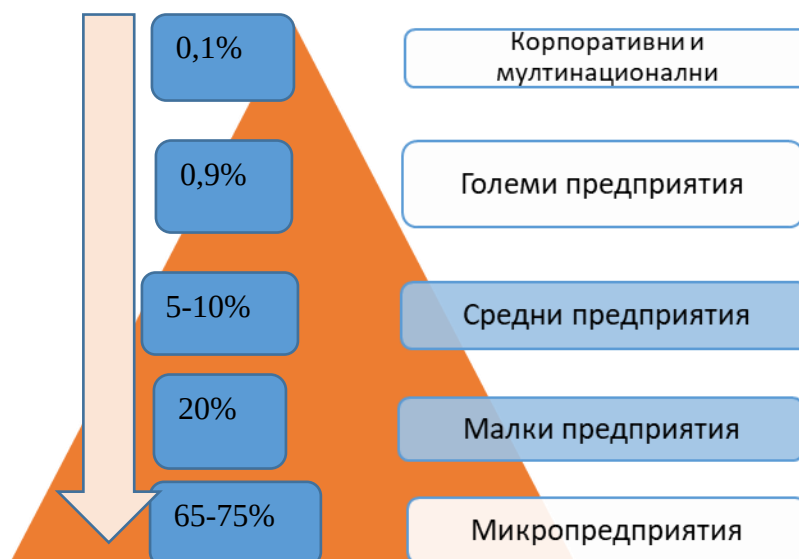
5. Мандати, бизнес модели, операции и продукти на държавните банки за развитие в ЕС

На базата на извършваните от тях дейности и изпълняваните правителствени политики ДБР могат да се разделят в две групи:

- с тесен и специфичен предмет на дейност, който се отнася за изрично определени сектори, подкрепящи дейности и клиенти, включени в политиката за кредитиране и други вътрешнонормативни документи за дейността на съответната институция. В ЕС малка част от банките за развитие имат тесни специфични мандати (тук трябва да се изключи фокусът върху МСП, защото БР с изричен мандат за тяхното кредитиране едновременно с това финансират и по-широк спектър от сектори);
- с по-широк мандат, формулиран по-общо, без да се отнася изрично за точно определени сектори и дейности.

Целеви сектори и клиенти

Целеви пазари за БР са: микропредприятия/новосъздадени предприятия; МСП; международна търговия/глобализация; жилища; инфраструктура; земеделие ;

Фигура 7. Целеви клиенти за банките

Забележка. Процентите представляват дела на съответната група фирми

От представените във Фигура 8 данни се вижда, че първокласните целеви клиенти за банките са едва 1%. Най-разпространеният целеви пазар е секторът на малките и средните предприятия,⁶ към чието кредитиране, както вече беше посочено, са насочени почти 90% от НБР. В световен мащаб ММСП представляват 95% от всички фирми и следователно са важен източник на заетост и ключов двигател на икономическия растеж в една страна (IFC, 2009). Пазарът обаче не може да се справи адекватно с този важен икономически двигател. Една от причините е, че изискванията на частния банков сектор са твърде високи за целите на микрофинансирането, а самите МПС са твърде малки, за да бъдат обслужвани от моделите на корпоративно банкиране, тъй като се смятат за прекалено рискови или скъпи за обслужване.⁷

Бизнес модели

Европейските банки за развитие са приели различни бизнес модели за кредитните операции. Повечето институции си сътрудничат със сектора на търговските банки, т.е. те насочват средства за насърчаване чрез други финансови институции и индиректно достигат до крайните клиенти. Този начин на кредитиране, наречен „второ ниво“ (second-tier), е доминиращ в страни, където връзките между банките са силни (например в Германия и в

⁶ По дефиниция МСП имат между 5 и 250 служители (при по-малко от 5 се класифицира като микропредприятие).

⁷ Тази липса на финансиране за МСП е наречена "липсваща среда" (вж. IFC, 2009).

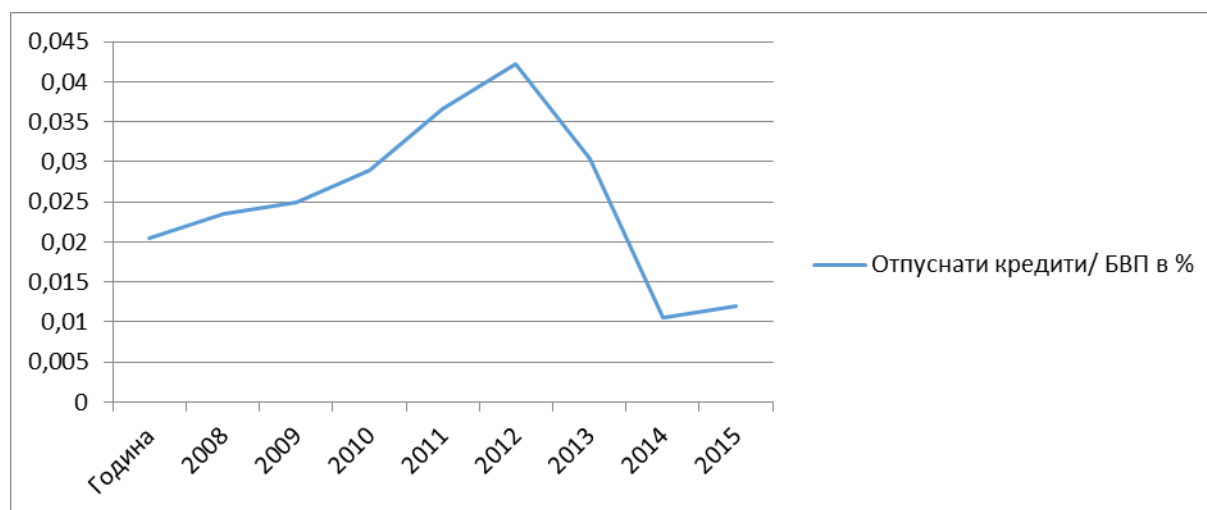
Испания). Други институции като ББР в България поставят по-голям акцент върху прякото кредитиране. Малка част от БР, особено в Централна и Източна Европа, все още оперират чрез вътрешна мрежа от клонове и показват по-голяма близост до търговското банкиране.

Има примери за кредитиране само на първо ниво (Словашката банка за развитие – Slovak Guarantee Development bank), както и ДБР, осъществяващи само он-лендинг, т.е. предоставят кредити на търговски банки, които кредитират крайни клиенти (KfW за клиентите си в Германия).

Банките за развитие в ЕС и кризата

Глобалната финансова криза отново разпалва дебата за потенциала на банките за развитие "да играят антициклична роля, като по този начин намаляват времето на рецесия" (вж. Rudolph, 2010, ;IMF, 2013). Докато емпиричните изследвания на антицикличния характер на кредитиране на БР показват по-скоро смесени резултати, според някои анализи те имат балансиращ ефект, особено във високоразвитите страни през първите години на финансовата криза (Bertray et al., 2015).

По време на кризата и след това до 2013 г. БР отчитат ръст в кредитирането, като по този начин противодействат на забавянето през кризисния период и по време на рецесията, смекчавайки процикличното поведение на частните търговски банки (вж. Фигура 9).

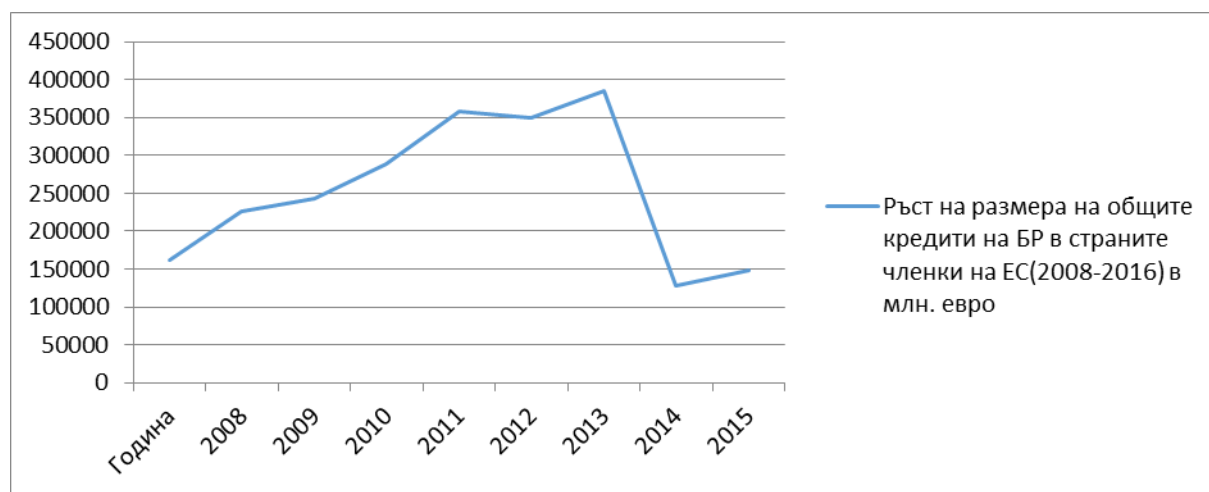

Фигура 8. Корелация между банковите кредити и БВП по години, %

Източник. Собствени изчисления по данни от годишните отчети на изследваните 21 БР в ЕС.

В икономическата литература съществуват много аргументи, доказващи антицикличното поведение на БР във времена на кризи (вж. Griffith-Jones and Ocampo, 2008; Gutierrez et al., 2011; de Ollorqui, 2013; Rudolph, 2010; Griffith -Jones and Gottschalk, 2012; World Bank, 2012 и др.). В своя статия Brei и Schlarek (2017) на базата на иконометричен модел, анализирайки повече от 300 публични и чуждестранни търговски банки и изследвайки данни от 1995-2014 г., достигат до научнообоснования извод, че във времена на кризи БР имат антициклично поведение.

Иконометричният модел използва данни за: активи, възвръщаемост на капитала/на активите, ръст в проценти в кредитирането при кризи и в нормални времена, БВП, коефициент на ликвидност и др. (Приложение 1). Крайният резултат от анализа показва, че БР имат по висок ръст в кредитирането по време на криза. Корелацията на отпуснатите кредити спрямо БВП на разглежданите 21 БР от ЕС води до същия извод (вж. Фигура 10).

Фигура 9. Ръст на размера на общите кредити на БР в държавите-членки на ЕС (2008-2016 г.), млн. евро

Източник. Собствени изчисления по данни от годишните отчети на изследваните 21 БР в ЕС.

Антицикличното поведение на банките за развитие във времена на кризи може да се обясни по следния начин:

1. Основната цел на БР не е само да получи максимална печалба на базата на определен риск, но и да се избегне кредитната криза.
2. НБР и НПБ е по-вероятно да бъдат рекапитализирани, а правителствата разполагат с повече ресурси в сравнение с частните банкери.
3. НБР и НПБ са по-слабо засегнати от депозитни тегления и от револвиране на краткосрочни инструменти, а доверието в правителството е по-високо.

4. Те имат по-добра структура на финансиране (повече капитал и дългосрочно финансиране и по-малко депозити), по-незначителни ликвидни проблеми и по-слаба опасност от замразяване на финансирането.

Насърчаване и просперитет или трудни времена напред?

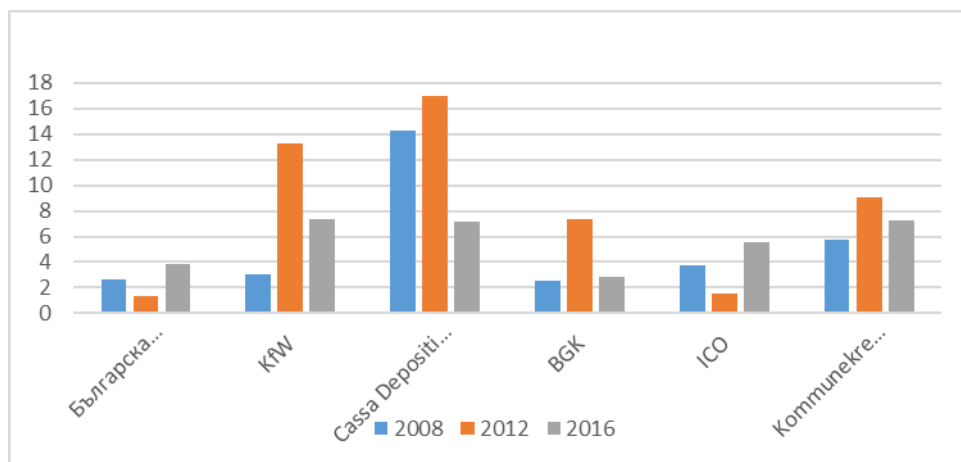
Управление на рисковете и насърчителната роля на банките за развитие

Доброто управление на риска е особено важно за БР, защото те:

- често работят в области, където рисковете са по-високи;
- имат концентрация от рискови експозиции (например в определени сектори);
- занимават се с видове рискове, които е трудно да се предвиждат (например, когато се финансират проекти с дългосрочна насоченост или в инфраструктурата).

Рентабилност и представяне

Максимизирането на печалбата не е основна цел на банките за развитие. Повечето от разгледаните БР в ЕС са на печалба (вж. Фигура 11), въпреки че разнородността по отношение на вътрешните икономически условия, както и техните бизнес модели ограничават възможността за обобщения.

Фигура 10. Оперативна печалба/ усреднена стойност на капитала за избрани БР в ЕС (2008-2016 г.)

Източник. Собствени изчисления по данни от годишните отчети на най-печелившите БР в ЕС.

Очакванията за държавните банки за развитие са да бъдат печеливши и финансово устойчиви, да не са зависими от държавни субсидии или от директни трансфери от държавния бюджет за частично дофинансиране на дейността им (вж. Таблица 2).

	KfW	CDP Италия	CDC Франция	ICO Испания	ББР България
Активи	507	357.7	167	48.851	977.6
Капитал	27.1	23.207	34.2	5.697	386
Кредитен портфейл	472.4	258.6	17.3	5.406	461.5
Нетна печалба	2.02	1.663	1.888	0.315	21.7
Просрочени кредити, %	0.13	0.2	0.2	0.105	
Възвращаемост на активите, %	0.39	0.46	1.13	0.64	2.22
Възвращаемост на капитала, %	7.39	7.16	0.17	5.53	0.06

Таблица 1. Финансови показатели на избрани НБР, 2016 г., млрд. евро

Източник: Собствени изчисления по данни от годишните отчети на включените банки.

Качество на активите и възвръщаемост

Най-общо критиките към ДБР винаги са били насочени към склонността им да генерират проблеми с качеството на активите. Те често са определяни като институции с ограничен капацитет за оценка на способността на клиентите си да връщат кредитите си. Друга част от критиката е, че ДБР нямат достатъчен капацитет за събиране на необслужваните задължения на клиентите си, което води до отчитането на висок процент

на необслужваните кредити, както и че използват програми за опрощаване на дълговете, което в крайна сметка рефлектира върху данъкоплатците.

Сравнението със средния дял на необслужвани кредити за цялата банкова система показва, че 40% от ДБР отчитат по-висок процент от средния за системата, а останалите 60% са под това равнище (вж. Global Survey of Development Banks, 2012). ДБР, които предлагат само он-лендинг, отчитат по-малък дял на необслужваните кредити – под 5% за почти всички банки от този тип.

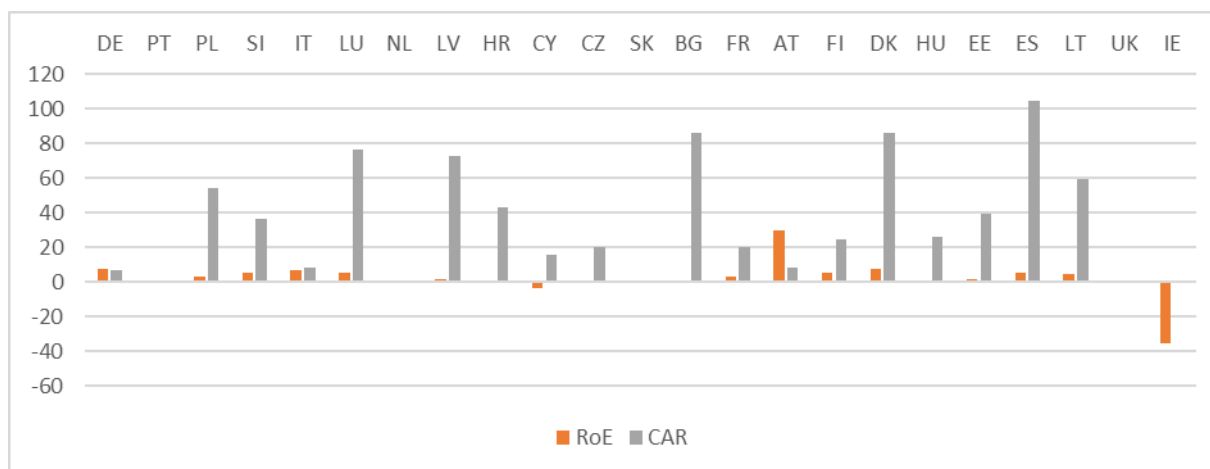
Коефициенти за възвръщаемост на капитала и капиталова адекватност на банките за развитие в ЕС

Един от показателите за рентабилност на банките е възвръщаемостта на капитала (RoE). Изчисленията на RoE според данните в годишните отчети на БР в ЕС показват, че за 2016 г. от анализиранияте 21 банки за развитие в ЕС 18 са печеливши и 3 са на загуба.

Коефициентът на капиталова адекватност (CAR), който се изразява като процент от рисково претеглените кредитни експозиции на банката, е мярка за капитала на банката. Съотношението на капиталовите към рисково претеглените активи (CRAR) се използва за защита на вложителите и за насърчаване на стабилността и ефикасността на финансовите системи по света.⁸

Показателите за капиталова адекватност на БР в ЕС са твърде високи и средно за системата са над 40%, което значително надхвърля регулаторно изискваните 8%, т.е. по този показател БР в ЕС стоят твърде устойчиво в сравнение с частните търговски банки, при които след кризата той варира средно между 11 и 15% (вж. Фигура 12).

⁸ Определят се два вида капитал: капитал от първи ред, който може да поеме загубите, без банката да бъде задължена да спре да работи, и капитал от втори ред, който може да поеме загубите в случай на ликвидация и така осигурява по-малка степен на защита на вложителите.

Фигура 11. Коефициенти за възвръщаемост на капитала и капиталова адекватност на БР в ЕС

Източник. Собствени изчисления по данни от годишните отчети за 2016 г. на изследваните БР

Изследването на рентабилността на банките за развитие в дългосрочен план обхваща периода от началото на кризата до 2016 г. и установява, че тя е в стабилни граници. Всички „по-стари“ банки отчитат печалба и само новосъздадените БР в Ирландия и Великобритания, както повлияната сериозно от кризата БР на Кипър са на загуба (вж. Фигура 12). Продължителната рецесия и процесът на банково реструктуриране в Гърция пък са причина за забавянето на създаването на собствена БР в страната.

Перспективите за рентабилност на банките са сериозно застрашени от ниската лихвена среда и слабото и бавно икономическо възстановяване. И двата фактора допринасят за намаляването на нетния процент на доходите, което от своя страна натоварва финансовите резултати на банките. В същото време през 2016 г. банките в някои държави (например Унгария и Словакия) съумяват да възвърнат по-голямата си рентабилност. Това положително развитие е улеснено от подобряването на нетния приход от лихви, по-високите приходи и по-малките оперативни разходи. В резултат от спада в провизиите и непромените елементи (например приходите от заместването на ценни книжа с държавни ценни книжа) Испания също възстановява рентабилността.

В обобщение може да се каже, че макар рентабилността на БР в ЕС да не е висока, тя е устойчива и въпреки че остава неравномерно разпределена между страните, тенденцията след 2016 г. е положителна, като се очаква в бъдеще банковата рентабилност да се подобри. Основополагащ елемент за успеха на ДБР е доброто корпоративно управление. Като общо понятие то се определя като „...процес и структура за контрол върху посоката и

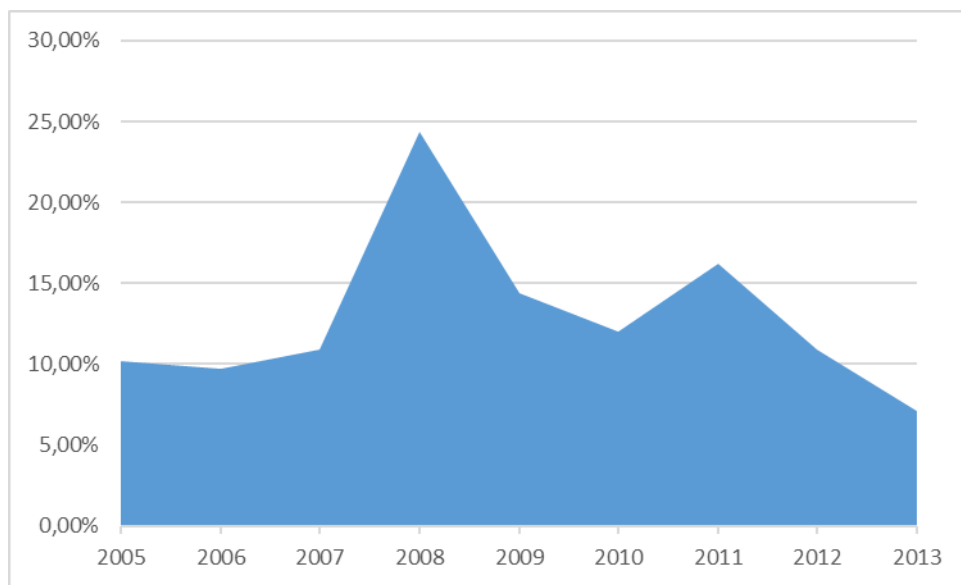
управлението на институцията, така че тя да изпълнява заложените цели и утвърдените мандати ефективно“.

Втора глава: Ролята на националните банки за развитието

Антициклично кредитиране

Съществува нарастващ консенсус, че една от най-значимите функции на банките за развитие е тяхното антициклично въздействие, когато частното кредитиране спада рязко, особено по време на финансови кризи и след тях (Griffith-Jones and Ocampo, 2008). Това е особено важно, за да се подпомогне поддържането на дългосрочни инвестиции, включително в инфраструктурата, така се гарантира непрекъснатост на съществуващите проекти и се помага за стартирането на нови, ценни както за краткосрочен растеж, така и за дългосрочно развитие. Тази функция допринася също и за смекчаване на икономическия цикъл, както и за предотвратяване на задълбочаването на финансовите кризи (Rezende, 2015).⁹

Ясната антициклична роля на големите ДБР е показана на Фигура 32 – от данните се вижда, че средният ръст на кредитния им портфейл от около 10% през 2005-2007 г. достига до почти 25% през 2008 г., а след това намалява. Същото се наблюдава и при испанската ICO (вж. Фигура 13).

Фигура 12. Средно нарастване на кредитния портфейл на някои БР от извадката, %

⁹ Във връзка с това е показателен представеният в глава 2 на дисертацията пример с испанската банка ICO.

Източник. Além and Madeira, 2015, p. 112.

Данните са от годишните отчети на няколко от големите БР (Бразилската BNDES, Китайската CDB, Германия KfW и Корейската KDB) , средни стойности на темповете на растеж.

Съществува достатъчен и дори увеличаващ се набор от подробни емпирични доказателства, че държавните банки за развитие в ЕС предоставят антициклично финансиране (вж. Фигура 14).

Фигура 13. Динамика на кредити на БР в ЕС към банки и клиенти и провизии през 2008-2016 г.

Източник. Собствени изчисления по данни от годишните финансови отчети на БР в ЕС, 2008-2016 г.

Публичните банки имат антициклична роля във финансовите системи, докато частните се държат проциклично. Причините са няколко:

Първо, целта на държавните банки за разлика от техните частни партньори е не само да максимизират печалбите, но и да стабилизират и насърчават възстановяването на икономиката. Според Rudolph (2010) държавните финансови институции имат по-слаба воля за отклонение от риска и следователно осигуряват по-стабилен източник на финансиране. *Второ*, публичните банки са по-малко засегнати от тегления на депозити, както и по-лесно могат да избягнат банковата криза в тежки моменти поради имплицитната гаранция на държавата. Ценните книжа, емитирани от тези институции, също са предпочитани на пазара по време на кризи. *Трето*, при кризисни ситуации банките от публичния сектор могат да бъдат по-лесно капитализирани от правителствата, отколкото от частните, които могат да срещнат трудности при вливането на допълнителни

капиталови фондове на пазара. *Четвърто*, частните търговски банки в последните години се съсредоточават главно върху краткосрочните печалби.

Насърчаване на иновациите и структурната трансформация

Повечето автори смятат, че националните банки за развитие трябва да дадат приоритет на своята роля за насърчаване на иновациите и структурната трансформация в националните икономики. Всички БР отговорили на изпратената анкета са отговорили че подкрепят иновациите. Както беше посочено във втора глава, съществува спешна необходимост от голяма структурна трансформация в модела на икономическо развитие, за да може то да бъде адекватно на нуждите на планетата. Това изисква неотложно да се направят големи инвестиции в развитието на възобновяема енергия и в подобряването на енергийната ефективност. Ценен инструмент за осъществяването на тази задача е частичното финансиране от обществените банки за развитие. В допълваща перспектива Stiglitz и Greenwald (2014) твърдят, че успешният и устойчив растеж изисква създаването на перманентно обучаващо се общество и икономика на знанието с цел повишаване на производителността.

Подобряване на финансовото приобщаване

Националните банки за развитие играят много важна роля при предоставянето на достъп до финансиране за МСП и микропредприятия (включително семейно земеделие), като става въпрос не само за дългосрочни кредити (Gutierrez et al., 2011; De Olloqui, 2013; UN-DESA, 2005; De Luna-Martinez and Vicente, 2012). За МСП финансовото включване е предпоставка за продуктивно развитие, иновации и по-висока производителност.

Инфраструктурно финансиране

Бъдещото глобално търсене на дългосрочни инвестиции ще бъде толкова голямо, че банките за развитие в ЕС ще имат действителен принос само ако съумеят да привлекат частния сектор и да се възползват от силата на капиталовите пазари. Целта трябва да бъде разработване на инфраструктурни инвестиции в "клас активи" с отделна регулация, за да се даде възможност на вътрешните и международните институционални инвеститори да разпределят по-голям дял от портфейлите си в съответните активи.

Финансовите институции за развитие биха могли да насърчат процеса на осъществяване на програми за директно инвестиране в инфраструктурата от страна на

глобални институционални инвеститори.(виж Евгениев,Е., 2012) По оценка на ОИСР на сегашния етап те инвестират главно под формата на неликвиден капитал – между 3-5% от управляваните активи. Правителствата могат да изиграят ключова роля в това отношение чрез ясни и стабилни регулации, както и чрез насочването на спестяванията към дългосрочни инвестиции в реалната икономика (Bassanini, Reviglio, 2013).

Финансиране на предоставянето на глобални обществени блага – участието на ДБР в борбата с изменението на климата

Изключително важна област, в която ДБР трябва да се ангажират през следващите години, е борбата с изменението на климата.

Българска банка за развитие

В дисертационния труд е отразена и ролята на Българската банка за развитие за развитието в България. Анализирани са финансовите резултати за периода 2008-2016 г., с данни от годишните отчети на банката.

Трета глава: Регулаторна рамка управление на риска и финансово регулиране на банките за развитие

Има поне две групи аргументи, и то много различни, в полза на финансовите регламенти –теоретичната рамка за пазарни несъответствия (пазарната неефективност), защитаваща регламентите от микроикономическа гледна точка, и съвместният принос на Кейнс, Шумпетер и Мински, които разглеждат проблема от позицията на макроикономиката.

Финансовото регулиране от своя страна има три цели: да избегне системна криза (пруденциално регулиране), да увеличи разпределителната ефективност на капитала, като се позволи на секторите или на регионите в излишък да финансират дефицита (регулиране на разпределението); да гарантира защита на потребителите и инвестициите.

Вместо регулирани ДБР могат да бъдат оценявани чрез анализ на разходите и ползите (надзор на фискалните разходи и ползите за обществото).¹⁰ В литературата обаче като

¹⁰ Допълнителните последствия са непарични по дефиниция (тъй като те са трудни за измерване) и много от ползите, генерирани от БР, се материализират само в дългосрочен план. В анализа трябва да се има предвид и колко ще бъде загубено при липсата на инвестиция за развитие.

слабост на този подход се изтъква един казус, който оправдава финансовото регулиране: съществуването на риск от регулаторни действия, насърчаващи моралния риск „твърде голям, за да се провали“. Контрааргументите са, че традиционно банковите разплащания са възможни само между институциите, които приемат парични депозити,¹¹ поради което пруденциалното регулиране би било оправдано само за ДБР, които приемат депозити, но не и за останалите. Освен това регламентът за защита на потребителите трябва да се прилага само за ДБР, които допълнително обслужват обществото директно чрез вложителите на парични средства.¹² В съответствие с подхода на пазарната неефективност причината за съществуването на ДБР е асиметричната информация. Тук регламентът е фокусиран върху разпределението (подкрепа за малкия бизнес, слабо развитите региони, градското развитие и т.н.). В този случай БР са механизъм срещу откази, следователно те са решение, а не източник на провал. Тези банки не изискват регулиране (в ограничената концепция за капиталови изисквания, ограничения върху лихвените проценти и др.), а по-скоро надзор (отново), за да се провери дали действително изпълняват своите цели.

Регулаторната рамка и БР

От посоченото в тази част се вижда, че от гледна точка на пазарните несъответствия обосновката за финансовото регулиране традиционно е оправдана за институциите, които събират парични депозити от обществеността, за да се избягнат отрицателните външни последствия. Във всички останали случаи БР представляват решение за такива несъответствия и следователно не изискват регулиране, а по-скоро надзор. В подхода KSM финансовата регулация е оправдана от системния риск. Въпреки че има теоретична вероятност липсата на ликвидност или банкрутът на БР (тези, които не събират парични депозити) индиректно да генерира системен риск, от практическа гледна точка това изглежда неосъществимо.

Небрежното или безразсъдно поведение на БР чрез прекомерен ливъридж или лошо управление на риска може да доведе до потенциални фискални щети и до инфлационен

¹¹ Една инвестиционна банка може да преживее нещо като банков срив (вълна от тегления на срочни депозити). Тогава банката ще се изправи пред ликвиден риск чрез продажба на активи с дисконт. Ако тя е голям длъжник на търговска банка, кризата би могла да засегне платежната система, но само непряко (Ichikawa, 2017).

¹² Luna-Martinez и Vicente (2012, р. 10) отбелязват, че от извадка от 90 БР 41% приемат депозити от широката общественост. Изследването обаче не изяснява дали това са парични или срочни депозити.

риск или, което е по-важно, до риск от кредитна криза. В последния случай това би струвало загуба на инвестиции, вероятно увеличение на безработицата, но кризата ще бъде съсредоточена в няколко икономически сектора и няма да е "системна", тъй като най-малкото няма да бъдат засегнати средствата за плащане. Икономическото въздействие, което БР могат да имат, е обосновка за това да бъдат регулирани/контролирани от монетарните власти (независимо от факта, че литературата не разглежда тези въпроси).

В допълнение към макроикономическите разходи е факт, че обществото често задава въпроси към банките за развитие, които периодично изискват допълнителни капиталови инжекции поради загуби, тъй като се предполага, че тези банки трябва да са самоустойчиви. Това е политически въпрос, който трябва да се взема предвид, защото както показва опитът от 80-те години на миналия век, една постоянно нестабилна БР не може да оцелее във времето. Освен това, дори и за БР, които получават фискални бюджетни трансфери и работят с някои невъзстановими проекти (освен кредити), възвръщаемостта на операциите също е важен източник на ресурси. Регламентът обаче не бива да ги възпрепятства в изпълнението на тяхната мисия. Следователно остава въпросът дали има смисъл БР да се регулират по начина, по който пруденциалното регулиране е замислено днес.

Базелският комитет и регулирането на БР

Основната цел на Базел II е корекция на някои от проблемите, повдигнати от Базел I, повечето от които са свързани с финансиране на развитието. Тези корекции обаче се оказват недостатъчни и не успяват да предотвратят една от най-сериозните финансови кризи в историята. Въпреки това фактът, че много БР се придържат доброволно към регулативната рамка, сочи, че противно на общоприетото, Базел II не се разглежда като несъвместим от самите БР. Това е така, защото, *първо*, Базел II се превръща в набор от добри практики за управление на риска и следователно е приложим и към тези банки. *Второ*, тъй като рисковете, с които БР трябва да се справят, всъщност се увеличават с течение на времето, а това на свой ред изисква по-сложни инструменти за управление на финансовата устойчивост на институцията. *Трето*, тъй като базелската рамка се смята за сравнително гъвкава и същевременно се възприема като "качествен печат", тя е от значение за банките, които искат да наберат средства на пазара. *На четвърто място*, въпреки работата с по-рискови сегменти БР разполагат с различни инструменти за

управление на риска, които могат (или се предполага, че могат) да доведат до спестяване на капитали чрез разработването на вътрешни модели. Отговорът на въпроса дали Базел II е идеална рамка за управлението на БР обаче е по-скоро отрицателен, но не изглежда и напълно несъвместим с този тип банки от гледна точка на това да възпрепятства изпълнението на тяхната мисия.

Различия в характеристиките за управлението на риска между БР и частните банки

За да се илюстрират предимствата на управлението на риска, които се ползват от БР, трябва да се подчертае, че дори и през 2009 г., в разгара на тежката криза на високорисковите ценни книжа, представянето на БР не е лошо, често даже и по-добро от това на частния сектор¹³. Някои от проектите за развитие обаче пострадаха, защото спазването на регулативната рамка не позволи тези проекти да се осъществят, което се потвърждава от ниските нива на просрочени портфейли, записани от много БР. Нежеланието да се поемат рискове най-вероятно би съществувало и без придържането към базелската рамка. Във връзка с това, както беше посочено, в няколко точки (корекция на матуритета, концентрация и операционен риск, които бяха разгледани по-подробно в предишните части) правилата на Базел трябва да бъдат по-гъвкави за БР, за да не възпрепятстват тяхната мисия.

Предизвикателствата пред БР, поставени от Базел III и IV

Вече беше отбелязано, че някои от новите изисквания в Базел III по принцип не изглеждат проблематични за БР, например третирането на ликвидния риск, на дериватите и др. Други обаче са доста обезпокоителни. Смушение будят най-вече изискванията по отношение на риска от концентрация, особено предвид инфраструктурните цели, които много банки за развитие преследват. На второ място е тенденцията да се изоставят вътрешните модели и да се премине към по-стандартизирани подходи, което намалява гъвкавостта на регулативната рамка (а това е особено важно при кредитния риск). По отношение на

¹³ Проучване на Martinez и Vicente установява, че през 2009 г. 14% от изследваните БР отчитат загуби. Останалите 86% са печеливши или достигат прага на рентабилност. "Процентът на отчетените загуби през 2006, 2007 и 2008 г. е бил съответно 15, 8 и 9% ... През 2009 г. 53% от изследваните БР имат възвръщаемост на активите (ROA), която надхвърля средната стойност на техните банкови системи – увеличение спрямо 42% през 2006 и 2007 г. и 46% през 2008 г. По отношение на възвръщаемостта на капитала (ROE) през 2009 г. 19% от БР надвишават средните за страната стойности (15% през 2006 г., 13% през 2007 г. и 18% през 2008 г.)" (Martinez and Vicente, 2012, p. 18).

операционния риск приемането на единно стандартизирано правило също може да се окаже доста проблематично за БР, особено в случай на правен риск, свързан с промени в регулаторната структура. Едновременно с това продължава да нараства важността на проблемите, свързани с околната среда и инфраструктурата, а стандартизираните подходи за операционен риск могат да попречат при реализирането на проекти за подобряването на тези сектори.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Както вече беше посочено с настоящия дисертационен труд се изследваха 21 банки в 28-те държави членки на ЕС, като са анализирани подробно собствеността, мандати, бизнес модели, целеви клиенти, финансиране и големина. Основно е разгледана дейността на БР в ЕС както и отношението им към кризата.

Проследявайки историята на възникването, еволюцията и същностното утвърждаване на банките за развитие – се вижда как през конкретните исторически периоди са се променяли мандатите, ролята и същността на БР съобразно интересите на държавите на съответния исторически етап; кога и как се е формирала основната концепция за необходимостта от съществуването на БР и доколко те са били подвластни на многото промени, докато се стигне до съвременното разбиране за ролята и позиционирането им в сектора на банките.

Проучването върху пазарното поведение на банките за развитие, свързано с концепцията за коригиране (изправяне) на несъвършенствата на пазара (пазарния недостиг), според която при свободния пазар някои финансови услуги не са осигурени, доказва че най-добрата стратегия на правителството и държавата е да създаде банка за развитие.

От направения задълбочен теоретичен и емпиричен анализ на поведението на банките за развитие по време на кризи (капитал, пазарен дял, възвръщаемост, ликвидност, рисков профил, финансова устойчивост) може да се каже че, БР при криза увеличават кредитирането, поемат повече рискове, а като цяло банковата собственост и кредитирането влияят върху бизнес цикъла потвърждавайки че, кредитирането от държавните банки е антициклично и по-малко проциклично.

Изследването на ефектът от дейността на БР върху развитието на малките и средните предприятия, стартиращия бизнес и приоритетните сектори доказва че, този акцент от дейността на БР подобрява бизнес климата.

Анализирайки променящата се роля на националните банки за развитие в някои ключови икономически и социални сфери – запълване на празнини във финансовия сектор най-вече чрез дългосрочно кредитиране, потвърждава че БР осигуряват допълнителни финансови продукти за развитие и подпомагат изграждането на всеобхватен финансов сектор.

В последната глава е потърсен отговор на въпроса дали банките за развитие трябва да бъдат подвластни на цялостната регулаторна рамка за пруденциален надзор върху банките, или към тях трябва да се подходи, като се смекчат определени изисквания.

Формулираните изводи дават основание да се набележат препоръки за устойчивост и ефективност на банките за развитие, както и за изграждане на капацитет за реализиране на потенциала на ДБР при финансиране на развитието.

СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Основни приноси на дисертационния труд

Приносът на изследването се изразява както във факта, че не е правено подобно общо изследване на банките за развитие в ЕС, така и в това, че предложената методология също не е прилагана досега. В дисертационния труд е разработена методология за оценка на финансовите стимули и ефекти от мобилизирането на публични финансови ресурси за развитие чрез БР, търговските и другите финансови институции, заедно или независимо една от друга, за да бъдат ефективен инструмент за подпомагане на достъпа до финансиране, особено на микрониво и за малките и средните предприятия.

В съответствие с основната цел въз основа на анализа на емпиричните проучвания на избраните БР в държавите-членки на ЕС през разглеждания период, могат да се открият следните основни приносни моменти на дисертационния труд:

- Направено за първи път у нас задълбочено научно изследване на банките за развитие в ЕС, с формулирана методология, неприлаган досега, за оценка на финансовите стимули и ефекти от мобилизирането на публични финансови

ресурси чрез банките за развитие, така че те да се превърнат в ефективен инструмент за подпомагане на достъпа до финансиране, особено на микро- и за МСП.

- Обогаляване на съществуващите знания относно ролята и ангажиментите на банките за развитие в подкрепа на развитието и финансирането на инфраструктурни проекти и в подпомагането на финансирането на микро-предприятия и на МСП, чрез засилване на сътрудничеството между националните и многостранните банки за развитие, с извършена категоризация на банките за развитие, позволяваща диференциран анализ на съответната степен на публично участие в тях.
- Систематизиране на голямото разнообразие от мисии, които публично-контролираните банки за развитие изпълняват, в следните четири големи категории: промоционални, мисии от общ интерес, мисии с географска насоченост и по общи мисии, характерни за обществените финансови институции.
- Направена е критична оценка на съществуващите множество бизнес модели на банките за развитие в публичния банков сектор в ЕС, която позволява по-добре да се идентифицират различните хибридни форми и варианти, съществуващи на пазара на ЕС.

БЛАГОДАРНОСТИ

Като автор бих желала да изкажа своите най-искрени благодарности на своя научен ръководител доц. д-р Даниела Бобева за предоставената ми възможност, подкрепата и отделеното време за осъществяването на дисертационния труд, както и за редица ценни съвети и насоки по разработването на дисертационната теза. Признателен съм също на проф. д-р Огняна Стоичкова и доц. д-р Вержиния Желязкова за помощта и подкрепата по време на докторантурата ми и готовността им да се отзовават на моите въпроси. Изказвам сърдечна благодарност на проф.д-р Снежана Башева, за полезните съвети и ползотворни дискусии. Благодаря на колегите от катедра „Финанси” към ВУЗФ за оказваната помощ и подкрепа. Специални благодарности на г-жа Росица Петрова за оказаната съществена помощ за хода на работата ми. Накрая, но не на последно място, бих искал да благодаря на ръководството на ВУЗФ за моралната подкрепа, която са ми оказвали. Използвайки авторитета на висшето училище успях да получа необходимата ми информация от банките

за развитие в ЕС за целите на емперичното ми изследване чрез изпратен въпросник с отговорите на който се отзоваха голяма част от БР в ЕС.

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Христов, И., (2018).** Банките и процесът на преминаване към МСФО 9, WUZF Review, бр.2, с.51-75
2. **Христов, И., (2018).** Перспективи пред кредитирането на малкия и среден бизнес в България, София: УНСС „Икономиката на България и Европейския съюз“ Колективна монография на ФСФ, с.339-352
3. **Христов, И., (2018).** Ще направи ли прегледът на качеството на активите по стабилни банките в ЕС?, Пловдив ВУАРР, сп. НОВО ЗНАНИЕ (подпечат)

Доклади:

1. Христов, И., 2016 Ще направи ли прегледът на качеството на активите по стабилни банките в ЕС?, Студентска научна конференция , май 2016, ВУЗФ
2. Христов, И., 2018. Банките и процесът на преминаване към МСФО 9, Студентска научна конференция 2018, ВУЗФ

Проект

Участие в колективна монография на ФСФ на УНСС-София: „Ролята на банките за развитие в ЕС“

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА АВТОРСТВО

Долуподписаният:

**1.Иван Кирилов Христов, докторант в катедра „Финанси,
застраховане и осигуряване във ВУЗФ, гр.София**

ДЕКЛАРИРАМ,

че подадената дисертация на тема :

БАНКИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

за организиране и провеждане на защита на дисертационния ми труд пред научно жури
е написана изцяло от мен. Всички литературни източници, които съм използвал/а, са
цитирани съобразно правилата. Приносът на други лица при написването на тезата е
посочен в благодарностите заедно с характера и обема на тяхното участие

За неверни данни нося лична отговорност

София, юли 2018

.....
/подпис/